

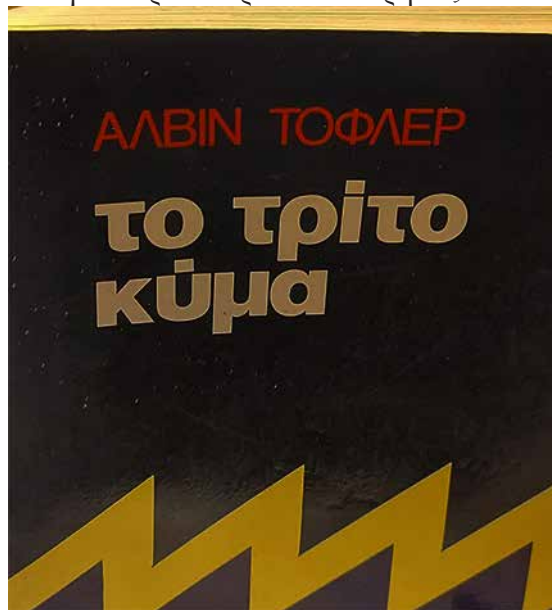
Τό «Τρίτο Κῦμα» τοῦ Ἄλβιν Τόφλερ:

Μία ἀκόμη προφητεία γιά τήν “μεταμόρφωση” τῆς κοινωνίας μας!

Ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, (ὑποτίθεται ὅτι) βρισκόμαστε στό “τέταρτο κῦμα” τῆς ἐπέλασης τοῦ κορωνοϊοῦ. Πολλοί “προφήτες” εἶχαν προβλέψει τήν ἐμφάνισή του ἀμέσως μετά τό “τρίτο κῦμα”, ὅπως εἶχαν προβλέψει ἄλλωστε ἀπό τόν Μάρτιο τοῦ 2020 καί τήν ἔλευση “δεύτερου κύματος” κατά τόν μήνα Ὀκτώβριο. Καί ὅλες αὐτές οἱ “προφητείες” ἔγιναν χωρίς κανεῖς ποτέ νά ἐξηγήσει μέ βάση ποιό ἀκριβῶς κριτήριο κατέστη δυνατή ἡ ἐκτίμηση γιά τήν ἔλευση τοῦ κάθε ἐπόμενου “κύματος”. Ἀλλά αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό προνόμιο τῶν “προφητῶν”: δέν χρειάζεται νά ἐξηγοῦν μέ λογικό τρόπο τά μελλούμενα, ἀρκεῖ ἀπλῶς νά ἔχουν τό “προορατικό” χάρισμα. Ἡ ἀχίλλειος πτέρνα, ὅμως, τῶν “προφητειῶν” περί τῆς ἐλεύσεως τῶν “κυμάτων” τοῦ κορωνοϊοῦ βρίσκεται στό ἐξῆς σημεῖο: Κανένας “προφήτης” δέν ἦταν σέ θέση νά προσδιορίσει ἐπακριβῶς πότε τελείωσε τό “δεύτερο” ἢ τό “τρίτο” καί

πότε ἄρχισε, ἀντιστοίχως, τό “τρίτο” ἢ τό “τέταρτο κῦμα”. Ὡς ἐκ τούτου, τά μέχρι στιγμῆς “τέσσερα κύματα” μοιάζουν νά ἦσαν προϊόν μιᾶς αὐθαίρετης καί ἄρα ὑποπτης “ἐνόρασης” τῶν “προφητῶν”.

Ὁ ἐμπαιγμός τῶν λαῶν ἔχει φθάσει σέ τέτοιο βαθμό, πού τόν Ἰούλιο τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐμφανίσθηκαν καί οἱ πρῶτες “προφητείες” γιά τήν ἔλευση “πέμπτου κύματος”. Μήπως τό δίτομο ἱστορικό μυθιστόρημα τοῦ Ἡλία Ἑρενμπουργκ “Τό ἔνατο κῦμα” (μτφ.: Π. Ροδάκης, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1982) ἀποτελέσει ἐμπνευση γιά τούς ἐπίδοξους “προφήτες” τῶν ἐπόμενων κυμάτων τοῦ κορωνοϊοῦ;

Παρεμπιπτόντως, στόν Α' Τόμο αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὑπάρχει μιά φράση πού ταιριάζει γάντι στούς παγκόσμιους διαχειριστές τῆς παρούσας ὑγειονομικῆς κρίσης, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀρχῆς μίλησαν γιά “πόλεμο κατά τοῦ ἀόρατου ἐχθροῦ”: «Ὅταν δέν ὑπάρχει πόλεμος, δέν εἶναι στά καλά τους» (σελ. 13). Μάλιστα, τό ἕνα ἀπό τά δύο ἀποφθέγματα πού κοσμεῖ τό ἐσώφυλλο τοῦ Α' Τόμου (καί ἔχει ληφθεῖ ἀπό τήν «Τρομερή Χρονιά» τοῦ Β. Οὐγκώ) μπορεῖ νά χρησιμεύσει ὡς ἕνα θαυμάσιο εἰρωνικό σχόλιο γιά τήν ἀσταμάτητη

κυματολογία ἐπὶ ἐποχῆς κορωνοϊοῦ: **«Μέ νόμισες παλίρροια καί ἤμιον κατακλυσμός».**

Ἐπειδή, ὅμως, τὰ δρακόντεια ὑγειονομικά μέτρα τὰ εἰσηγοῦνται “εἰδικοί” ἰατροί καί ὄχι “προφήτες”, ἡ δέ ἐφαρμογή τους ἀποφασίζεται ἀπό τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως, ἡ ἀντιποίηση τῆς ιδιότητος τοῦ “προφήτη” ἐκ μέρους τῶν διαχειριστῶν τῆς ὑγειονομικῆς κρίσης γεννᾷ βάσιμες ὑπόνοιες ὅτι τὰ **“κύματα” δέν προβλέφθηκαν, ἀλλά σχεδιάστηκαν καί ἀπλῶς ἀνακοινώθηκαν, ὅταν ἐκρίθη ἀναγκαῖο!** Καί ὡς ἐκ τούτου, δέν ἦσαν “κύματα” φυσικῆς ἐπιθέσεως ἀπό τόν “ἀόρατο ἐχθρό”, ἀλλά **“κύματα” ὑπουλῆς ἐπιθέσεως ἀπό τόν “καμουφλαρισμένο ἐχθρό”:** τίς ἐθνικές κυβερνήσεις πού, μέσῳ τῶν δρακόντειων ὑγειονομικῶν μέτρων, καί ιδίως τοῦ “πυρηνικοῦ ὄπλου” τῶν lockdown, ἐπιτέθηκαν στούς ἴδιους τούς πολίτες τους.

Αφήνοντας κατά μέρος τό ἐρώτημα ἂν θά ὑπάρξει καί “πέμπτο”, “ἕκτο” ἢ καί “ἑνατο κύμα”, ἀξίζει νά θυμηθοῦμε τί ἔγραφε ὁ **Ἄλβιν Τόφλερ** ἤδη ἀπό τό 1980 στό πολύ σημαντικό βιβλίον του μέ τίτλο **“Τό τρίτο κύμα”** (μτφ.: Ἐρ. Μπαρτζινόπουλος, ἐκδ. Κάκτος, Αθήνα 1982· τίτλος πρωτοτύπου: **“The Third Wave”**). Τό βιβλίον αὐτό ἔγινε διεθνές μπέστ-σέλλερ, ἀφοῦ μεταφράσθηκε ὄχι μόνο στήν Ἑλληνική, ἀλλά καί σέ πολλές ἄλλες γλώσσες, ὅπως στά Γαλλικά, στά Γερμανικά, στά Ἰσπανικά, στά Δανέζικα, στά Τούρκικα.

Στήν γλώσσα τοῦ συγγραφέως τὰ τρία κύματα ὀρίζονται ὡς ἑξῆς: Πρῶτο κύμα εἶναι αὐτό πού ἐπῆλθε μέ τήν **ἀνακάλυψη τῆς γεωργίας**, Δεύτερο Κύμα αὐτό πού ἐπῆλθε μέ τήν **βιομηχανική ἐπανάσταση**, ἐνῶ τό Τρίτο Κύμα σηματοδοτεῖ «τήν **χαραυγή τῆς Διαστημικῆς Ἐποχῆς, τῆς Ἐποχῆς τῶν Πληροφοριῶν, τῆς Ἡλεκτρονικῆς Περιόδου ἢ τοῦ Παγκόσμιου Χωριοῦ**» (σελ. 24-25).

Ὁ Τόφλερ μνημονεύει καί ἄλλους χαρακτηρισμούς, πού ἔχουν δοθεῖ στήν ἐποχή τοῦ Τρίτου Κύματος: «Ὁ Ζμπίγκνιου Μπρζεζίνσκυ μᾶς εἶπε ὅτι μπαίνουμε σέ μιᾶ “τεχνοτρονική ἐποχή”. Ὁ κοινωνιολόγος Ντάνιελ Μπέλ περιγράφει τόν ἐρχομό μιᾶς “μετα-βιομηχανικῆς κοινωνίας”. Οἱ σοβιετικοί μελλοντολόγοι μιλάνε γιά τήν Ε.Τ.Ε., [δηλ. τήν] “ἐπιστημονικό-τεχνική ἐπανάσταση”. Ὡστόσο, ὁ Τόφλερ θεωρεῖ ὅτι κανένας ἀπό αὐτούς τούς ὄρους δέν ἱκανοποιεῖ, διότι «δέν περικλείει τή δύναμη, τήν ἔκταση καί τόν δυναμισμό τῶν ἀλλαγῶν πού ἐπέρχονται ἢ τίς πιέσεις καί τίς συγκρούσεις πού οἱ ἀλλαγές αὐτές πυροδοτοῦν».

Σύμφωνα μέ τόν ἴδιο, «ἡ ἀνθρωπότητα βρίσκεται μπροστά σέ ἕνα τεράστιο ἄλμα. Ἀντιμετωπίζει τίς βαθύτερες κοινωνικές ἀναταραχές καί δημιουργικές ἀνακατατάξεις ὅλων τῶν ἐποχῶν. **Χωρίς νά τό συνειδητοποιοῦμε, οἰκοδομοῦμε ἕναν θαυμαστό νέο πολιτισμό. Αὐτή εἶναι ἡ σημασία τοῦ Τρίτου Κύματος.**» Ὁ ὅρος “θαυμαστός νέος πολιτισμός” παραπέμπει δυστυχῶς στόν τίτλο τοῦ δυστοπικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἄλντους Χάξλεϋ **“Θαυμαστός καινούργιος κόσμος”**, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν εὐτυχεῖς ἀλλά σκλαβωμένοι ὑπό τήν ὀμπρέλα ἐνός Παγκόσμιου Κράτους. Ὡς ἐκ τούτου, ὅσα ἐξηγεῖ, ἀναλύει καί προβλέπει ὁ Τόφλερ στό βιβλίον του γιά τό Τρίτο Κύμα, ἂν συνδυασθοῦν μέ τήν “Χαξλεϊκή ἐνόραση”, προκαλοῦν ἔντονη ἀνησυχία γιά τίς πρωτόγνωρες καταστάσεις πού πρόκειται νά βιώσει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κατά τὰ ἐπόμενα “κύματα” τοῦ κορωνοϊοῦ.

Καί ἂν ὡς πρός τήν ἀρχή καί τό τέλος τῶν ἐκάστοτε “κορωνοϊκῶν

κυμάτων” ἐπικρατεῖ ἀσάφεια, ὁ Τόφλερ ὀριοθετεῖ μέ σαφήνεια τὰ τρία κύματα πολιτισμοῦ: ἡ περίοδος τοῦ **Πρώτου Κύματος** ἄρχισε κάπου γύρω στό **8.000 π.Χ.** καί διήρκεσε **μέχρι τό 1650-1750 μ.Χ.** Σέ ἐκείνη τήν περίοδο τό Πρῶτο Κῦμα ἔχασε τήν ὄρμή του, καθῶς ἐμφανίσθηκε τό Δεύτερο Κῦμα, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποῖου ἦταν ὁ βιομηχανικός πολιτισμός. Ἡ κρίση **τοῦ Δεύτερου Κύματος** ἔφτασε στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες στή διάρκεια τῆς δεκαετίας πού ἄρχισε γύρω **στό 1955.** Ἦταν ἡ δεκαετία κατά τήν ὁποία «οἱ “ἀσπρογιακάδες” καί τὰ άτομα πού πρόσφεραν ὑπηρεσίες ξεπέρασαν γιά πρώτη φορά ἀριθμητικά τούς ἐργάτες. Ἦταν ἡ ἴδια δεκαετία πού γνώρισε τή μαζική παραγωγή τῶν κομπιούτερς, τή διάδοση τῶν ταξιδιῶν μέ ἀεριοθούμενα, τό ἀντισυλληπτικό χάπι καί πολλές ἄλλες καθοριστικές καινοτομίες» (σελ. 30).

Ὅπως χαρακτηριστικά σημειώνει ὁ Τόφλερ γιά τήν ἐποχή του: «**εἴμαστε ἡ τελευταία γενιά ἑνός παλιοῦ πολιτισμοῦ καί ἡ πρώτη γενιά ἑνός νέου**», ἡ ὁποία προσπαθεῖ νά ἰσορροπήσει «**ἀνάμεσα στόν θνήσκοντα πολιτισμό τοῦ Δεύτερου Κύματος καί στόν ἀνατέλλοντα πολιτισμό τοῦ Τρίτου Κύματος** πού δυναμικά ἐπιδιώκει νά πάρει τή θέση του» (σελ. 28).

Εἶναι ἐντυπωσιακό ὅτι, ὅταν ἄρχισε νά ἀπλώνεται στή γῆ τό Τρίτο Κῦμα, πού ἐλάχιστοι τό ἀντιλαμβάνονταν, μεταμορφωνόταν «**κάθε τι πού ἄγγιζε**» (σελ. 29).

Ἡ πρόβλεψη τοῦ Τόφλερ ἦταν ὅτι **σέ μερικές δεκαετίες τό Τρίτο Κῦμα «θά καλύψει τὰ πάντα.** Ἐμεῖς, πού ζοῦμε **στόν πλανήτη σέ αὐτή τήν ἐκρηκτική στιγμή, θά νιώσουμε συνεπῶς στή διάρκεια τῆς ζωῆς μας ὅλη τήν ἐπίδραση τοῦ Τρίτου Κύματος. Διαλύοντας τίς οἰκογένειές μας, κλυδωνίζοντας τὰ πολιτικά μας συστήματα, γκρεμίζοντας τίς ἀξίες μας, τό Τρίτο Κῦμα ἐπηρεάζει τούς πάντες. Ἀμφισβητεῖ ὅλες τίς παλιές σχέσεις δύναμης, τὰ προνόμια τῶν σημερινῶν κυρίαρχων τάξεων καί παρέχει τό πεδίο πάνω στό ὁποῖο θά καταπολεμηθοῦν οἱ δυνάμεις τοῦ χθές**» (σελ. 25).

Μάλιστα, ὁ συγγραφέας ἐξειδικεύει μέ ἀνατριχιαστικό τρόπο ὅσα ἀπό τήν σκοπιά τῆς ἐποχῆς του ἀνῆκαν στό μακρινό μέλλον, ἀλλά σήμερα, στήν ἐποχή τοῦ κορωνοϊοῦ, ἀποτελοῦν ἤδη παρόν:

«**Τό Τρίτο Κῦμα, “προφήτεψε” ὁ Τόφλερ, «φέρει μαζί του ἕνα γνήσιο νέο τρόπο ζωῆς, βασιμμένο σέ διάφορες ἀνανεώσιμες πηγές ἐνέργειας· σέ μεθόδους παραγωγῆς πού κάνουν νά φαίνονται ἀπαρχαιωμένα τὰ σημερινά προγράμματα τῶν ἐργοστασίων· σέ νέες, μὴ-πυρηνικές οἰκογένειες· σέ ἕνα πρότυπο ἴδρυμα πού θά μπορούσε νά ὀνομασθεῖ “ἠλεκτρονικό σπίτι”· καί σέ ριζοσπαστικά ἀλλαγμένα σχολεῖα καί ἐπιχειρήσεις τοῦ μέλλοντος.** Ὁ ἀνατέλλον πολιτισμός καθορίζει ἕνα νέο κώδικα συμπεριφορᾶς καί μᾶς ὀδηγεῖ πέρα ἀπό τήν τυποποίηση, τό συγχρονισμό καί τό συγκεντρωτισμό, πέρα ἀπό τήν ἀναζήτηση ἐνέργειας, χρήματος καί δύναμης. Αὐτός ὁ νέος πολιτισμός, καθῶς ἀμφισβητεῖ τόν παλιό, θά ἀνατρέψει γραφειοκράτες, θά περιορίσει τό ρόλο τοῦ κράτους καί θά δημιουργήσει ἡμιαυτόνομες οικονομίες σέ ἕνα μεταϊμπεριαλιστικό κόσμο» (σελ. 26).

Σχολιάζοντας τήν στάση τῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στήν μετάβαση ἀπό τό Δεύτερο στό Τρίτο Κῦμα, ὁ Τόφλερ σημειώνει ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι (στό μέτρο πού ἐνδιαφέρονταν νά σκεφτοῦν τό μέλλον) ὑπέθεταν ὅτι «ὁ κόσμος πού ξέρουν θά διαρκέσει ἀπεριόριστα». Δυσκολεύονταν «νά φανταστοῦν ἕναν ἀληθινά διαφορετικό τρόπο ζωῆς γιά τόν ἑαυτό τους, πολύ περισσότερο ἕναν

έντελῶς νέο πολιτισμό». Μολονότι ἀνεγνώριζαν ὅτι τὰ πράγματα ἀλλάζουν, ἐκτιμοῦσαν ὅτι «οἱ σημερινές ἀλλαγές θά ξεπεραστοῦν». Κοντολογίς, πίστευαν ὅτι «τό μέλλον θά εἶναι μιά πανομοιότυπη συνέχεια τοῦ παρόντος» (σελ. 26). Αὐτό συμβαίνει, διότι «οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι – ἀκόμη καί πολλοί μελλοντολόγοι – ἀντιλαμβάνονται τό αὔριο σάν μιά ἀπλή προέκταση τοῦ σήμερα, λησμονῶντας ὅτι **οἱ τάσεις, ἄσχετα μέ τό πόσο ἰσχυρές καί ἄν φαίνονται, δέν ἐξελίσσονται μέ εὐθύγραμμο τρόπο**. Φτάνουν σέ κρίσιμα σημεία ὅπου καί ἐκρήγνυνται σέ νέα φαινόμενα. Ἀλλάζουν κατεύθυνση. Σταματᾶνε καί ξαναξεκινᾶνε. Ἐπειδή κάτι συμβαίνει τώρα, ἡ ἔχει συμβεῖ ἐπί τριακόσια χρόνια, δέν εἶναι βέβαιο ὅτι θά ἐξακολουθήσει νά συμβαίνει» (σελ. 162).

Δυστυχῶς, αὐτό ἀκριβῶς πιστεύουν ἀκόμη καί τώρα ἑκατομμύρια “ὑπνωτισμένοι” πολῖτες σέ ὅλο τόν πλανήτη, οἱ ὅποιοι **βαυκαλίζονται μέ τόν εὐσεβῆ πόθο ὅτι ἡ πανδημία τοῦ κορωνοϊοῦ ἀργά ἢ γρήγορα θά τελειώσει καί θά ἐπανέλθουμε οἰονεῖ αὐτομάτως στήν παλιά κανονικότητα**.

Μιά προσεκτική, ὅμως, θεώρηση ὅλων τῶν μεταβολῶν πού ἐπέφερε ὁ κορωνοϊός, ἀκριβέστερα: τὰ ὑγειονομικά μέτρα καταπολέμησής του, δέν ἀφήνουν περιθώρια γιά ψευδαισθήσεις. **Οἱ κανόνες κοινωνικῆς ἀπόστασης**, ἡ τοποθέτηση διαχωριστικῶν **plexiglas**, ἡ κυριαρχία τοῦ πλαστικοῦ χρήματος καί ἐν γένει οἱ ψηφιακές συναλλαγές, ἡ ἐξ ἀποστάσεως ἐργασία καί ἐκπαίδευση, ἡ ἠλεκτρονική διακυβέρνηση, ἡ ἐπικράτηση τῆς εἰκονικῆς ζωῆς ἐπί τῆς πραγματικῆς, ὁ ἐθισμός τοῦ πολίτη νά ἐγκλείεται τίς περισσότερες ὥρες τῆς ἡμέρας μέσα στούς τέσσερις τοίχους τοῦ σπιτιοῦ του (κατά τοῦτο, τὰ lockdown δέν εἶναι ὑγειονομικό προληπτικό μέτρο, ἀλλά βάνουση ἐκγύμναση γιά ἕνα νέο μοντέλο ζωῆς, δῆθεν φιλικότερο πρὸς τό περιβάλλον, πού ὅμως θά προκαλέσει μοιραία τόν **ἰδρυματισμό** καί τήν **κατάθλιψη** ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, **ψυχικά κακοποιημένων** καί συνακόλουθα **εὐχερῶς χειραγωγήσιμων**), ἡ κυκλοφορία τοῦ πολίτη μέ **μάσκα-φίμωτρο**, ἡ διενέργεια **αὐτοδιαγνωστικῶν ἢ ἑτεροδιαγνωστικῶν ἐλέγχων**, καθὼς καί ἡ ἐπί ἰσχύος τῶν lockdown **ὑποχρέωση ἀποστολῆς SMS** στίς ἀρχές πρὸ τῆς ἐξόδου τοῦ πολίτη ἀπὸ τό ἰδιωτικό κλουβί του, ἀποτελοῦν ἀντιπροσωπευτικές ἐκφάνσεις τῆς προσπάθειας γιά **ἀμετάκλητη μετάβαση τῆς κοινωνίας μας ἀπὸ τό Δεύτερο σὲ Τρίτο Κύμα** καί τῆς διολίσθησης σέ **ἕνα μοντέλο αὐταρχικοῦ-ὀλοκληρωτικοῦ κράτους** μέ μηχανισμούς **διαρκούς ἠλεκτρονικῆς-ἐπιδημιολογικῆς ἐπιτήρησης**. Ὁ κατά τόν Τόφλερ “θαυμαστός νέος πολιτισμός” μοιάζει νά εἶναι τόσο μόνιμος, ὅσο ἦταν ἀντιστοίχως ὁ πολιτισμός πού ἄλλαξε μέ τήν ἔλευση τοῦ Δεύτερου Κύματος. Ἄς θυμηθοῦμε κάποιες χαρακτηριστικές ἀλλαγές τοῦ Δεύτερου Κύματος:

«Ἄλλαξε τούς ἤχους στόν χῶρο, ἀντικαθιστῶντας μέ τή σφυρίχτρα τοῦ ἐργοστασίου τόν πετεινό, μέ τό στρίγγλισμα τῶν τροχῶν τῶν αὐτοκινήτων τό ποδοβολητό τῶν ἀλόγων. Φώτισε τή νύχτα, αὐξάνοντας ἔτσι τίς ὥρες ἐργασίας. Πρὸσφερε ὀπτικές εἰκόνες πού κανένα μάτι δέν εἶχε δεῖ ὡς τότε – τή γῆ φωτογραφημένη ἀπὸ τόν οὐρανό ἢ σουρεαλιστικά μοντάζ στόν κινηματογράφο ἢ βιολογικές μορφές πού ἀνακαλύφθηκαν γιά πρώτη φορά ἀπὸ πανίσχυρα μικροσκόπια. Τό ἄρωμα τῆς βρεγμένης γῆς παραχώρησε τή

θέση του στή μυρωδιά τῆς βενζίνης. Ἡ γεύση τοῦ κρέατος καί τῶν λαχανικῶν ἄλλαξαν. Ὅλο το τοπίο μεταμορφώθηκε» (σελ. 150).

Καί ὅπως ἀκριβῶς «τό Δεύτερο Κύμα συνδύασε τόν ἄνθρακα, τόν χάλυβα, τόν ἠλεκτρισμό καί τίς σιδηροδρομικές μεταφορές γιά νά παραγάγει αὐτοκίνητα καί χιλιάδες ἄλλα προϊόντα πού ἄλλαξαν τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου», ὁ Τόφλερ ὑπογραμμίζει ὅτι «ἡ πραγματική ἐπίδραση τῶν νέων ἀλλαγῶν δέν θά γίνει ἀντιληπτή παρά μόνο ὅταν φθάσουμε στό στάδιο τοῦ συνδυασμοῦ τῶν νέων τεχνολογιῶν – συνδυάζοντας κομπιούτερς, ἠλεκτρονικά, νέες ὑλές ἀπό τό διάστημα καί τούς ὠκεανούς μέ τή γενετική, καί ὅλα αὐτά, μέ τή σειρά τους, μέ τή νέα ἐνεργειακή βάση. **Ὁ συνδυασμός** αὐτῶν τῶν στοιχείων θά δημιουργήσει μιὰ νέα **κατάσταση**, πού παρόμοιά της δέν γνώρισε ὡς **τώρα ἡ ἀνθρωπότητα**. Οἰκοδομοῦμε μιὰ ἐντελῶς νέα **τεχνο-σφαίρα** γιά ἓνα πολιτισμό τοῦ Τρίτου Κύματος» (σελ. 185).

Πάντως, ὅταν ὁ Τόφλερ ἔγραφε τό ἐδῶ παρουσιαζόμενο βιβλίο του, διευκρίνιζε ὅτι ὁ πολιτισμός τοῦ Τρίτου Κύματος βρισκόταν ἀκόμη σέ ἐμβρυακή ἡλικία καί προέβλεπε ὅτι, ἂν δοθοῦν οἱ ἀπαραίτητοι ἀγῶνες, «μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ δημοκρατικότερος» ἀπό τόν πολιτισμό τοῦ Δεύτερου Κύματος. Προηγουμένως, ὅμως, ἡ ἀνθρωπότητα θά πρέπει νά διέλθει μέσα ἀπό μιὰ **μεταβατική περίοδο** πού θά σημαδευτεῖ «**ἀπό τρομερή κοινωνική ἀναταραχή**, καθὼς καί ἀπό ἄγριους οικονομικούς κλυδωνισμούς, τοπικές συγκρούσεις, αὐτονομιστικές προσπάθειες, τεχνολογικές ἀναταραχές ἢ καταστροφές, πολιτικούς ἀναβρασμούς, βία καί πολέμους. Μέσα σέ ἓνα **κλίμα ἀποσύνθεσης τῶν θεσμῶν**, θά κάνουν τήν ἐμφάνισή τους καί ἐνδεχομένως θά ἐπικρατήσουν **αὐταρχικοί δημαγωγοί** καί κινήματα. Κανένας λογικός ἄνθρωπος δέν πρέπει νά ἀμφιβάλει γιά τό ἀποτέλεσμα. Ἡ σύγκρουση δύο πολιτισμῶν παρουσιάζει τεράστιους κινδύνους. Ὡστόσο οἱ πιθανότητες δέν κλίνουν ὑπέρ μιᾶς ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς, ἀλλά ὑπέρ μιᾶς τελικῆς ἐπιβίωσης» (σελ. 413/414).

Τό «προορατικό χάρισμα» τοῦ Τόφλερ σέ σχέση μέ τούς κινδύνους πού ἐγκυμονεῖ ἡ πλήρης ἐπικράτηση τοῦ Τρίτου Κύματος ἐπαληθεύεται περίτρανα στήν ὑποενοότητα τοῦ βιβλίου πού ἔχει ὡς ἀντικείμενο τήν «**γενετική βιομηχανία**» (σελ. 182 ἐπ.). Αναφερόμενος στήν δυνατότητα τῆς γενετικῆς νά κατασκευάζει ζῶντα ὑλικά καί, εἰδικότερα, «**μεταλλοβόρα μικρόβια**» πού μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν γιά τήν ἐξόρυξη μετάλλων ἀπό τούς ὠκεανούς, καταγράφει τήν δικαιολογημένη ἀνησυχία τῶν ἐπικριτῶν αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης:

«Μιλᾶνε ὄχι γιά διαρροές πετρελαίου, ἀλλά γιά «**διαρροές μικροβίων**», πού θά προκαλέσουν ἐπιδημίες καί θά ἀποδεκατίσουν ὀλόκληρους πληθυσμούς. Ὡστόσο, ἡ δημιουργία καί ἡ τυχαία διαρροή μικροβίων ἀποτελεῖ τόν ἓνα μόνο λόγο ἀνησυχίας. **Σοβαροί καί ἀξιοσέβαστοι ἐπιστήμονες μιλᾶνε γιά πιθανότητες πού συγκλονίζουν τήν ἀνθρώπινη φαντασία**». Σέ αὐτό τό πλαίσιο, ὁ Τόφλερ θέτει ἓνα σοκαριστικό ἐρώτημα: «**Θά ἐπιχειρήσουμε νά ἐξοντώσουμε τά «κατώτερα» ἄτομα καί ν' ἀναθρέψουμε μιὰ ἐκλεκτή φυλή**». Ὅπως συμπληρώνει ὁ ἴδιος, «**ὁ Χίτλερ τό ἐπιχείρησε, ἀλλά χωρίς τό γενετικό ὄπλοστάσιο, πού σύντομα θά ξεπηδήσει ἀπό τά ἐργαστήριά μας**». Πόσο περίεργη σύμπτωση τό ὅτι ὁ κορωνοϊός ὑπό μίαν ἐννοια φέρει τήν «**σφραγίδα τοῦ Χίτλερ**», ἀφοῦ κατά κανόνα ἐξολοθρεύει ἄτομα ἡλικίας ἄνω των 65 ἐτῶν ἢ ἄτομα νεότερης ἡλικίας

πού πάσχουν ἀπό ὑποκείμενα νοσήματα!

Σημειώτεον ὅτι ὁ Τόφλερ διατυπώνει μιά περαιτέρω πρόβλεψη πού μᾶς φέρνει ἀκόμη πιό κοντά στήν ἐποχή τοῦ κορωνοϊοῦ: «Στόν τομέα τῆς υγείας, πολλές ἀσθένειες ἀθεράπευτες σήμερα, θά θεραπεύονται ἢ θά προλαμβάνονται – καί νέες, ἴσως χειρότερες, θά ἐμφανισθοῦν, λόγω ἀπροσεξίας ἢ καί σκοπιμότητας». «Σκεφθῆτε», διευκρινίζει ὁ συγγραφέας, «τί θά μπορούσε νά κάνει μιά κερδοσκοπική ἐταιρεία, ἄν δημιουργοῦσε καί μυστικά διέδιδε κάποια νέα ἀσθένεια πού μόνο αὐτή θά ἔξερε τήν θεραπεία της. Ἀκόμη καί ἓνα ἀπλό κρουλόγημα θά μπορούσε νά δημιουργήσῃ μιά τεράστια ἀγορά γιά τήν ἐταιρία πού θά ἤλεγχε μονοπωλιακά τό κατάλληλο φάρμακο» (σελ. 184).

Σέ ὅτι ἀφορᾷ τίς τεχνολογίες τοῦ Τρίτου Κύματος καί τούς κινδύνους πού ἀπορρέουν ἀπό αὐτήν, ὁ Τόφλερ ἀπαριθμεῖ «τούς κινδύνους τῆς ἠλεκτρονικῆς αἰθαλομίχλης, τῆς πληροφοριακῆς μόλυνσης, τῶν συγκρούσεων στό διάστημα, τῆς γενετικῆς διαρροῆς, τῆς κλιματολογικῆς παρέμβασης καί αὐτό πού ἀποκαλεῖται **“οἰκολογικός πόλεμος”** – τῆ σκόπιμη πρόκληση σεισμῶν, παραδείγματος χάρη, μέ τή δημιουργία δονήσεων ἀπό ἀπόσταση» (σελ. 186). Τό χωρίο αὐτό εἶναι ἐξ ἴσου ἐπίκαιρο, δεδομένου ὅτι κατὰ τήν διάρκεια τῆς ἐπιδημίας τοῦ κορωνοϊοῦ, ἰδίως δέ τούς τελευταίους μῆνες, παρατηρεῖται ἔντονη σεισμική δραστηριότητα, τό δέ Διαδίκτυο κατακλύζεται ἀπό προβλέψεις περί ἑνός ἰσχυρότατου σειμοῦ πού ἐκτιμᾶται ὅτι θά χτυπήσῃ τήν Ἑλλάδα.

Σέ ὅτι ἀφορᾷ τήν ἐξ ἀποστάσεως ἐκπαίδευση πού ἐφαρμόσθηκε ἤδη ἀπό τήν πρώτη ἐπέλαση τοῦ κορωνοϊοῦ, θά μπορούσε κάλλιστα νά γίνῃ δεκτό ὅτι ἡ προθέρμανση γιά τήν τελική ἐπικράτησή της εἶχε γίνῃ ἤδη ἀπό τό Δεύτερο Κύμα μέ τά περίφημα **“βιντεοπαιχνίδια”**: οἱ σχετικές συσκευές μετέβαλλαν τήν ὀθόνη τῆς τηλεόρασης **«σέ τραπέζι τοῦ πίνγκ-πόνγκ, σέ πίστα χόκεϋ ἢ σέ γήπεδο τέννις»**. Ἐπρόκειτο γιά μιά ἐξέλιξη πού **«ἀντιπροσωπεύει ἓνα κύμα κοινωνικῆς παιδείας, μιά προκαταρκτική ἐκπαίδευση γιά τή ζωή μέσα στό [...] ἠλεκτρονικό περιβάλλον»** (σελ. 202).

Στό 16ο Κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του ὁ Τόφλερ ἐστιάζει τίς προβλέψεις του στό **“ἠλεκτρονικό σπίτι”**, προειδοποιώντας τούς ἀναγνώστες του γιά μιά **«ἐπανάσταση»** πού θά γίνῃ **«καί μέσα στά σπίτια μας»**. Ἡ ἐξήγηση πού δίνει γιά αὐτήν τήν ἐξέλιξη εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Ἐκτός ἀπό τήν ἐνθάρρυνση γιά μικρότερες ἐργασιακές μονάδες, ἐκτός ἀπό τήν προώθηση τῆς ἀποκέντρωσης τῆς παραγωγῆς, ἐκτός ἀπό τή μεταβολή τοῦ ἴδιου τοῦ χαρακτήρα τῆς δουλειᾶς, τό νέο σύστημα παραγωγῆς μπορεῖ νά βγάλῃ ἑκατομμύρια ἐργασιακές ἀπασχολήσεις ἀπό τά ἐργοστάσια καί τά γραφεῖα ὅπου τίς ὤθησε τό Δεύτερο Κύμα καί νά τίς μεταφέρει ἐκεῖ ἀπό ὅπου ἀρχικά ξεκίνησαν: ἀπό τό σπίτι. Ἄν συμβεῖ κάτι τέτοιο, τότε ὅλοι οἱ θεσμοί πού γνωρίζουμε, ἀπό τήν οἰκογένεια ὡς τό σχολεῖο καί τήν ἐταιρεία, ἴσως μεταμορφωθοῦν» (σελ. 235).

Ὁ Τόφλερ συμπληρώνει: **«Σήμερα δέν χρειάζεται παρὰ μόνο θάρρος γιά νά ὑποστηρίξῃ κανένας πῶς τά τεράστια ἐργοστάσια καί τά πολυώροφα κτίρια γραφείων θά εἶναι σέ μερικά χρόνια σχεδόν ἄδεια, καταδικασμένα νά χρησιμεύουν σάν ἀποθήκες ἢ νά μεταβληθοῦν σέ κατοικίες. Καί ὁμως αὐτό ἀκριβῶς εἶναι πού θά ἐπιτύχει ὁ νέος τρόπος παραγωγῆς: τήν ἐπάνοδο**

στήν οἰκιακή βιομηχανία πάνω σε μιά νέα, ἀνώτερη, ἠλεκτρονική βάση καί τή μετατροπή τοῦ σπιτιοῦ σέ κέντρο τῆς κοινωνίας» (σελ. 235-236). Ὁ συγγραφέας ἐπικαλεῖται ἐδῶ τήν ἐκτίμηση τοῦ Πητερ Τάτλ, ἀντιπροέδρου τῆς Ὁρθο Φαρμασέтикаλ Λίμιτεντ τοῦ Καναδᾶ, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο τό κρίσιμο ἐρώτημα δέν θά εἶναι «πόσοι θά ἔχουν τή δυνατότητα νά ἐργαστοῦν στό σπίτι», ἀλλά «πόσοι θά πρέπει νά ἐργαστοῦν στό γραφεῖο ἢ τό ἐργοστάσιο» (σελ. 238). Ἡ προτροπή τοῦ Τόφλερ εἶναι ἡ ἐξῆς: «**Τοποθετήστε τό κομπιούτερ σέ ἕνα σπίτι, καί ὅλοι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι δέν χρειάζεται νά συγκεντρώνονται γύρω του**» (σελ. 241).

Στό 25ο Κεφάλαιο πού ἐπιγράφεται «**Ἡ νέα ψυχο-σφαῖρα**», ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει μιά μικρή ἐνότητα στήν «**Τηλεκοινότητα**», προφητεύοντας ὅτι «**τό ἠλεκτρονικό σπίτι μπορεῖ νά ἀποδειχτεῖ ἡ ἐπιχείρηση τοῦ μέλλοντος**». Θεωρεῖ, μάλιστα, εὐκταία τήν ἐξέλιξη αὐτή, στό πλαίσιο τῆς ὁποίας ἡ μετακίνηση θά ἀντικατασταθεῖ ἀπό τήν ἐπικοινωνία (ὁ.π., σελ. 436-437).

Σέ ὅτι ἀφορᾶ τόν κεντρικό ρόλο πού διαδραματίζουν οἱ ὑπολογιστές στό Τρίτο Κύμα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὁ Τόφλερ προβλέπει ὅτι «**ὁ γιγάντιος κεντρικός ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος μέ τά πολύπλοκα συστήματά του θά ἀντικατασταθεῖ ἀπό ἀναρίθμητα «εὐφυῆ τμήματα**», ἐγκατεστημένα μέ τή μία ἢ τήν ἄλλη μορφή σέ κάθε σπίτι, νοσοκομεῖο καί ξενοδοχεῖο, κάθε αὐτοκίνητο, κυριολεκτικά μέσα σέ κάθε τούβλο. **Τό ἠλεκτρονικό περιβάλλον θά συνομιλεῖ πραγματικά μαζί μας**» (σελ. 415). Ἡ πρόβλεψη αὐτή παραπέμπει ἔντονα στό διαδίκτυο τῶν πραγμάτων («internet of things»), ἕναν ὄρο πού ἐπινόησε στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1990 ὁ ἐπιχειρηματίας Kevin Ashton. Ὁ Τόφλερ δέν συμεριζέται τίς ἀνησυχίες ἐκείνων πού συνέδεαν τήν εἰσβολή τῶν κομπιούτερς στήν κοινωνία ὡς κίνδυνο «**παραπέρα ἀποπροσωποποίησης τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων**». Ἀντιθέτως, πίστευε ὅτι «**οἱ ἄνθρωποι θά ἐξακολουθήσουν νά πονᾶνε, νά κλαῖνε, νά γελᾶνε, νά διασκεδάζουν μεταξύ τους καί νά παίζουν – ἀλλά ὅλα αὐτά θά τά κάνουν μέ ἕναν τελείως διαφορετικό τρόπο**» (σελ. 415/416).

Ὀλοκληρώνοντας αὐτήν τήν κρίσιμη γιά τήν κατανόηση τῆς ἐποχῆς πού ζοῦμε βιβλιοπαρουσίαση, ἀξίζει νά μεταφέρουμε κάποιες πρόσθετες ἐπισημάνσεις τοῦ Τόφλερ. Προσπαθώντας νά περιγράψει μέ τήν μεγαλύτερη δυνατή ἀκρίβεια τίς ἐπιμέρους μεταμορφώσεις πού θά γνωρίσει ὁ πολιτισμός τοῦ Τρίτου Κύματος, ἐκτός ἐκείνων πού παρουσιάσθηκαν ἀνωτέρω, προέβλεψε τά ἀκόλουθα:

– **Θά δημιουργηθεῖ ἕνας τεράστιος οἰκονομικός τομέας πού θά βασίζεται στήν παραγωγή γιά ἀτομική χρήση καί ὄχι γιά ἀνταλλαγή, ἑνός τομέα πού βασίζεται στήν ἀντίληψη «**φτιάξτο γιά τόν ἑαυτό σου**» καί ὄχι «**φτιάξτο γιά τήν ἀγορά**» (σελ. 419).**

– **Θά προκύψει «μιά νέα σειρά θρησκευτῶν, νέων ἀντιλήψεων τῆς ἐπιστήμης καί νέων εἰκόνων τῆς ἀνθρώπινης φύσης», καί δὴ «σέ μεγαλύτερη ποικιλία ἀπό ὅσο ἦταν δυνατόν ἢ ἀναγκαῖον στή διάρκεια τῆς βιομηχανικῆς ἐποχῆς» (σελ. 420).**

– **«Τό ἔθνος δέν θά ἀσκεῖ πιά τήν παλιά του ἐπιρροή, ἐνῶ ἄλλοι θεσμοί –ἀπό τήν πολυεθνική ἐταιρεία ὡς τήν αὐτόνομη γειτονιά ἢ ἀκόμη τήν πόλη-κράτος– θά ἀποκτήσουν μεγαλύτερη σημασία. Οἱ περιφέρειες θά ἀποκτήσουν μεγαλύτερη δύναμη, καθῶς οἱ ἐθνικές ἀγορές καί οἰκονομίες θά**

καταρρέουν, ἀφοῦ ἄλλωστε μερικές ἔχουν ξεπεράσει σέ μέγεθος τίς ἐθνικές ἀγορές καί οἰκονομίες τοῦ παρελθόντος. [...] **Συνδυάζοντας ὅλα αὐτά δέν θά προκύψει μιά ἐνιαία παγκόσμια κυβέρνηση, ἀλλά ἓνα πυκνό δίκτυο νέων πολυεθνικῶν ὀργανώσεων»** (σελ. 420).

Συνοψίζοντας τό περίγραμμα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς πού θά ἐπηρεάσει «ὄχι μόνο ἄτομα ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν πλανήτη» (σελ. 421), ὁ Τόφλερ καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι «ὁ νέος πολιτισμός πού σκιαγραφεῖται ἐδῶ δέν **μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς οὐτοπία**», στό μέτρο πού θά κλυδωνίζεται π.χ. ἀπό προβλήματα ἀτομικότητας καί κοινωνικότητας, ἀπό πολιτικά προβλήματα, ἀπό προβλήματα δικαιοσύνης, ἰσότητας καί ἠθικῆς, ἀλλά καί ἀπό προβλήματα σχετιζόμενα μέ τόν νέο τύπο οἰκονομίας, τά ὅποια θά προκαλέσουν «ἀλληλοσυγκρουόμενα πάθη» (ὀ.π.). Κατά τήν ἐκτίμησή του ὁμως, ὁ πολιτισμός τοῦ Τρίτου Κύματος **δέν θά μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ οὔτε ὡς δυστοπία**. Εἰδικότερα: «Δέν [θά] ἀντιστοιχεῖ στό “1984” οὔτε [θά ζωντανεύσει] ὁ “Θαυμαστός Καινούργιος Κόσμος”. **Καί τά δύο αὐτά θαυμάσια βιβλία** –καί ἑκατοντάδες μυθιστορήματα ἐπιστημονικῆς φαντασίας– **παρουσιάζουν ἓνα μέλλον βασισμένο σέ ἐξαιρετικά συγκεντρωτικές, γραφειοκρατικές καί τυποποιημένες κοινωνίες, ὅπου ἔχουν ἐκλείψει οἱ ἀτομικές διαφορές**. Αὐτή τή στιγμή κατευθυνόμαστε πρὸς τήν ἀντίθετη ἀκριβῶς κατεύθυνση».

Ζῶντας ἐμεῖς σήμερα ἐν ἔτει 2021, δηλ. περίπου 40 χρόνια μετά τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Τόφλερ, γνωρίζουμε ὅτι κάποιες ἀπό τίς προαναφερθεῖσες προβλέψεις δέν ἔχουν ἐπαληθευτεῖ. Σέ ὅτι ἀφορᾷ δέ τήν θέση τοῦ συγγραφέως ὅτι τά δυστοπικά μυθιστορήματα τῶν **Χάξλεϋ καί Ὁργουελ** δέν ἀνταποκρίνονται στήν τρέχουσα πραγματικότητα καί ὅτι ἡ πορεία πού ἀκολουθοῦσε ὁ κόσμος τό ἔτος συγγραφῆς τοῦ βιβλίου του, δηλ. τό 1980, ὀδηγοῦσε πρὸς τήν ἀντίθετη ἀκριβῶς κατεύθυνση, **δέν ἐπαληθεύτηκε**, ἀφοῦ ἡ **παγκόσμια ὑγειονομική τυραννία**, πού ἔχει ἐπιβληθεῖ σέ ὅλους τοὺς λαούς κατὰ τρόπον ἀξιοπερίεργα συντονισμένο, χαρακτηρίζεται τό μὲν ἀπό τό **“ὀργουελικό μαστίγιο”** τοῦ “1984”, τό δέ ἀπό τό **“χαξλεϊκό καρότο”** τοῦ **“Θαυμαστοῦ Καινούργιου Κόσμου”**. Καίτοι διαφορετικῆ ἢ ἐκκίνησή τους, ὁ στόχος τους εἶναι κοινός: **Νά ὑποταχθοῦν πλήρως οἱ πολῖτες στίς βουλές τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ καθεστώτος πού ἐπιτάσσει ὁμοιόμορφη συμπεριφορά, ἀγαπώντας τελικῶς τόν βασιανιστή ἢ τόν (δήθεν) προστάτη τους**. Τό κρᾶμα, λοιπόν, αὐτῶν τῶν δύο κυβερνητικῶν μοντέλων μᾶς δίνει τό δικαίωμα νά μιλάμε γιά **“δυστοπία Χάξγουελ”** (ἓνας ὅρος πλασμένος ἀπό τά τρία πρῶτα γράμματα τοῦ Χάξλεϋ καί ἀπό τά πέντε τελευταῖα τοῦ Ὁργουελ).

Πάντως, ἡ **ἐκδοχή νά ἀστοχήσει ἡ “προφητεία”** του εἶχε προβλεφθεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν Τόφλερ: Παραδεχόμενος ἀφ’ ἐνός ὅτι **δέν μπορούμε νά βροῦμε “τὴν” αἰτία τοῦ Τρίτου Κύματος** μέ τήν ἔννοια τοῦ συγκεκριμένου καί ἀνεξάρτητου κρῖκου πού συνδέει τήν ἀλυσίδα τῶν ἐξελίξεων καί ἀναγνωρίζοντας **ἀφ’ ἑτέρου τήν περιπλοκότητά της**, ὁ συγγραφέας καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι δέν πρέπει «ὁ πολιτισμός τοῦ Τρίτου Κύματος πού περιγράψαμε νά θεωρεῖται σάν ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα» (σελ. 423), διότι **«οἱ ὅποιεσδήποτε δυνάμεις μπορεῖ νά μεταβάλουν τή σημερινή πορεία»**. Ἀνάμεσα σέ αὐτές συγκαταλέγει **τόν πόλεμο, τήν οἰκονομική κατάρρευση ἀλλά καί μιά οἰκολογική καταστροφή** (σελ. 424).

Η σύντομη αυτή βιβλιοπαρουσίαση αξίζει να κλείσει με μία παρομοίωση πού χρησιμοποιεί ο Τόφλερ αναφερόμενος στα λόγια ενός Αμερικανού τηλεπαρουσιαστή: «**Αυτή τή στιγμή νιώθω πώς τό κράτος είναι μιά άμαξα πού τά άλογά της έχουν άφηνιάσει και κάποιος προσπαθεί νά τραβήξει τά χαλινάρια, αλλά τά άλογα δέν ύπακούουν**».

Μέ τέτοια, λοιπόν, άφηνιασμένα άλογα μοιάζουν οί σημερινοί παγκόσμιοι διαχειριστές τής ύγειονομικής κρίσης πού φαίνεται ότι έχουν και τίς τύχες τής ανθρωπότητας στα χέρια τους. Ο ξέφρενος αυτός ρυθμός προδίδει τήν ταυτότητα εκείνου πού βρίσκεται κρυμμένος ως **“άόρατος μαριονετίστας”** πίσω από τίς **“ύγειονομικές μαριονέτες”**: πρόκειται για τόν Βελιάλ, ένα από τά **«άγαπημένα βίτσια»** του οποίου είναι ακριβώς **«ή ανυπομονησία»** (Χάξλειϋ, Ο πίθηκος και ή ουσία, μτφ.: Ν. Αλεξίου, έκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1986, σελ. 123).

Ταυτοχρόνως, όμως, έξ αιτίας του ξέφρενου ρυθμού πού στοχεύει στην μεταμόρφωση τής κοινωνίας μας, θά είναι μάλλον αναπόφευκτη μιά μεγάλη σύγκρουση. Άλλωστε, όπως σημειώνει ο ίδιος ο Τόφλερ σέ ένα μεταγενέστερο βιβλίο του μέ τίτλο **“Πόλεμος και αντιπόλεμος”** (μτφ.: Έρ. Μπαρτζινόπουλος, έκδ. Κάκτος, Αθήνα 1994, σελ. 37): **«Επειδή οί μαζικές άλλαγές στην κοινωνία δέν μπορούν νά επέλθουν χωρίς σύγκρουση, πιστεύουμε ότι ή μεταφορική άπεικόνιση τής ιστορίας σάν “κύματα” άλλαγής είναι περισσότερο δυναμική και άποκαλυπτική από τήν αναφορά σέ μιά μετάβαση σέ “μετανεωτερισμό”. Τά κύματα περιέχουν δυναμική. Όταν τά κύματα συγκρούονται τό ένα μέ τό άλλο, συγκρούονται όλόκληροι πολιτισμοί. Και αυτό φωτίζει καταστάσεις πού διαφορετικά θά φάνταζαν παράλογες στον σημερινό κόσμο**».

Προσοχή: Σέ αυτό τό μεταγενέστερο βιβλίο του, ο Τόφλερ καταγράφει τά νέα δεδομένα πού διαμορφώθηκαν από τήν επέλαση του Δεύτερου Κύματος πολιτισμού, δηλ. τής Βιομηχανικής Επανάστασης:

«Οί χωρικοί άρχισαν νά μετακινούνται στίς πόλεις. Τολμηρές νέες ιδέες άρχισαν νά κυκλοφορούν – ή ιδέα τής προόδου, **τό περίεργο δόγμα των άτομικών δικαιωμάτων**, ή άποψη του Ρουσό για ένα κοινωνικό συμβόλαιο, **ο άπομονωτισμός, ο χωρισμός εκκλησίας και κράτους** και ή νεωτεριστική ιδέα πώς οί ήγέτες θά έπρεπε νά επιλέγονται από τή λαϊκή βούληση και όχι μέ θείο δικαίωμα. **Αποτέλεσμα πολλών από τίς άλλαγές αυτές ήταν ένας νέος τρόπος δημιουργίας πλούτου** – ή βιομηχανική παραγωγή. Και σύντομα πολλά διαφορετικά στοιχεία συνέβαλαν ώστε νά διαμορφωθεί ένα σύστημα: μαζική παραγωγή, μαζική κατανάλωση, μαζική εκπαίδευση, μαζικά μέσα ενημέρωσης, όλα αυτά συνδυάστηκαν και ύπηρετήθηκαν από ειδικούς θεσμούς – σχολεία, επιχειρήσεις και πολιτικά κόμματα. **Ακόμη και ή δομή τής οικογένειας μεταβλήθηκε από τό μεγάλο, άγροτικού τύπου νοικοκυριό, στό όποιο ζούσαν μαζί διαφορετικές γενιές, στή μικρή οικογένεια, πού χαρακτηρίζει τίς βιομηχανικές κοινωνίες**».

Και καταλήγει ο Τόφλερ: **«Η ζωή πρέπει νά φάνηκε χαοτική στους ανθρώπους πού έζησαν τήν έμπειρία αυτών των πολλών άλλαγών. Ωστόσο οί άλλαγές αυτές συνδέονταν άρρηκτα μεταξύ τους. Αποτελούσαν άπλά βήματα προς τήν πλήρη εξέλιξη αυτού πού φθάσαμε νά άποκαλοϋμε σύγχρονη κοινωνία – μαζική, βιομηχανική κοινωνία, πολιτισμό του Δεύτερου Κύματος. Ο νέος αυτές πολιτισμός εισέβαλε δυναμικά στην ιστορία στή**

Δυτική Εὐρώπη, συναντῶντας ἄγρια ἀντίδραση σέ κάθε βῆμα του».

Παρότι οἱ θιασῶτες, ἀκριβέστερα: οἱ ὑπηρετές τῆς Νέας Ἐποχῆς, ἄλλως: τῆς Νέας Τάξης Πραγμάτων, ἔχουν προεξοφλήσει ὅτι μέ τήν ἀφιξη τοῦ κορωνοϊοῦ μπῆκε ταφόπλακα στήν ἐποχή πού ὀνομάσθηκε ἀπό τόν Τόφλερ Δεύτερο Κύμα (βλ. ἰδίως τό ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ “Συνήγορος” μέ τίτλο “Ἐπανεκκίνηση ἢ Νέα Ἐποχή; – Τί ἀπαντοῦν στό ἐρώτημα οἱ Νομικοί”, Ἔτος 24ο, Τεύχ. 142, 2020, σελ. 17 ἐπ. καί εἰδικότερα τήν θέση τοῦ Εὐ. Βενιζέλου ὅτι «δέν ὑπάρχει ἐπάνοδος στήν πρό πανδημίας ἐποχή. Ἡ πανδημία συνιστᾷ τομή»), οἱ ραγδαίες καί ριζοσπαστικές μεταβολές τοῦ τρόπου λειτουργίας τῆς κοινωνίας πού ἐπιβλήθηκαν ἐν μιᾷ νυκτί στούς αἰφνιδιασμένους πολίτες θά ἔχουν τήν ἴδια τύχη μέ τίς ἀντίστοιχες πού διαδέχθηκαν τό Πρῶτο Κύμα πολιτισμοῦ: καθ’ ὅτι χασοτικές, θά συναντήσουν τήν ἄγρια ἀντίδραση ὅλων ἐκείνων πού δέν ἀποτελοῦν τά πλοκάμια τῆς σκοτεινῆς καί τυραννικῆς Νέας Τάξης Πραγμάτων, ἀλλά ἐνεργοῦν ὡς φωτεινοί θεματοφύλακες τῆς αὐταξίας καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ κοινωνίες δέν ἀλλάζουν μέσα σέ μία νύχτα μέ τό πρόσχημα μιᾶς “πανδημίας”. Πόσω μάλλον ὅταν τά **plexiglas**, τό **πλαστικό χρέμα** καί οἱ **μάσκες**, δηλ. τά τρία ἐμβληματικά στοιχεῖα τῆς Νέας Ἐποχῆς, εἶναι φτιαγμένα ἀπό εὐτελεῖ καί ὡς ἐκ τούτου μὴ ἀνθεκτικά ὑλικά. Ἡ ἀπόπειρα τῶν νεοεποχιτῶν διαχειριστῶν τῆς ὑγειονομικῆς κρίσης νά θυσιάσουν στόν βωμό τῆς ἀπεριόριστης ἀλλά ὄχι αὐθεντικῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπικοινωνίας τήν χαρά τῆς ἐλεύθερης μετακίνησης πού ἀπό τήν φύση τοῦ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, θά ἀποτύχει οἰκτρᾶ. Ἡ ἐπικράτηση τοῦ ἐνός πόλου, δηλ. τῆς ἐπικοινωνίας, εἰς βάρος τοῦ ἄλλου, δηλ. τῆς ἐλεύθερης μετακίνησης, ἢ ὅποια, μέ τό πρόσχημα τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς, σχεδιάζεται νά συρρικνωθεῖ στό ἔπακρο, ἂν ὄχι νά ἐκμηδενισθεῖ (σέ αὐτό ἀποσκοπεῖ μάλλον καί ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῶν αὐτοκινήτων), δέν ἔχει ἱστορικό προηγούμενο καί γιά αὐτό θά ἀκυρωθεῖ ἐκ τῶν πραγμάτων: ἀπό τήν φυσική ἀνάγκη κάθε ἀνθρώπου, σέ ὅποιο σημεῖο τῆς γῆς καί ἂν βρῖσκεται, γιά μιᾶ ἀληθινή, ζεστή, ἀνθρώπινη ἐπαφή καί ἐπικοινωνία, ἢ ὅποια δέν μπορεῖ νά ὑποκατασταθεῖ ἀπό τά ἐπιτεύγματα τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας. Ὁ ὑγειονομικός τρόμος εἶναι καταδικασμένος νά ἔχει ἡμερομηνία λήξεως καί τότε θά δώσει τήν θέση του στήν ὀργή τοῦ λαοῦ ἢ στήν φωνή τοῦ λαοῦ καί στήν ὀργή τοῦ Θεοῦ!

Κωνσταντῖνος Βαθιώτης

τέως Αναπληρωτῆς Καθηγητῆς Νομικῆς Σχολῆς Δ.Π.Θ.